

“Затверджую”

Проректор з науково-педагогічної роботи та
стратегічного розвитку Київського національного

університету

будівництва і архітектури,

професор, доктор економічних наук

Олексій ШКУРАТОВ

2024 р.

Витяг з Протоколу №3

20.09.2024

Спільного засідання кафедр Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА), Національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова (НУМГ, м. Харків), Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, м. Київ)

Голова – доктор архітектури, професор Валерій ТОВБИЧ

Секретар – вчена секретарка, кандидатка архітектури, доцентка Тетяна ЛАДАН

ПРИСУТНІ:

*Від кафедри Основ архітектури та архітектурного проектування
Київського національного університету будівництва і архітектури:*

Завідувач кафедри, доктор архітектури, професор: Олег СЛЄПЦОВ;

Професорка, докторка архітектури: Галина ШЕВЦОВА;

Професори кафедри, доцентки, кандидатки архітектури: Світлана ЗИМІНА, Людмила БАЧИНСЬКА;

Професор кафедри: Юрій СЕРЬОГІН;

**Доценти, кандидати архітектури: Тетяна ЛАДАН, Наталія МЕЖЕННА,
Гліб УШАКОВ, Олександр ЩЕРБАКОВ, Ольга СЕВЕРІНА, Тетяна
РУСЕВИЧ;**

Асистент: Сергій ТРОФИМЧУК;

Від кафедри Міського будівництва Київського національного університету будівництва і архітектури:

Професор, доктор архітектури: Микола ДЬОМІН;

Від кафедри Дизайну архітектурного середовища Київського національного університету будівництва і архітектури:

Професор, доктор архітектури: Віктор ТІМОХІН;

Від кафедри Інформаційних технологій в архітектурі:

Професор, доктор архітектури: Валерій ТОВБИЧ;

Від Національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова (НУМГ, м. Харків), кафедра Інноваційних технологій у дизайні архітектурного середовища:

Доцент, доктор архітектури: Сергій ДАНИЛОВ

Від Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, м. Київ), кафедра Архітектурного проектування:

Доцент, кандидат архітектури, Декан факультету архітектури: Анатолій ДАВИДОВ

Від ФОП «Пенязь Т.О.»:

Приватна архітекторка, членкіня Кіровоградської обласної організації Національної спілки архітекторів України: **Тетяна ПЕНЯЗЬ;**

Від Кіровоградської обласної організації Національної спілки архітекторів України:

Голова Кіровоградської обласної організації Національної спілки архітекторів України, Заслужений архітектор України: **Юрій ПЕНЯЗЬ.**

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Звіт про дисертаційну роботу, представлену на здобуття наукового ступеня кандидати архітектури за спеціальністю 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» здобувачки архітекторки **Тетяни ПЕНЯЗЬ,**

тема: «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кін. ХІХ – поч. ХХ ст. ст.».

Науковий керівник – професор, доктор архітектури – **Олег СЛЄПЦОВ.**

Рецензенти: кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира

Винниченка – **Олена КИРИЧЕНКО**; докторка архітектури, професорка кафедри Основ архітектури та архітектурного проектування, нострифікована докторка хабілітована – **Юлія ІВАШКО**.

Рецензія на дисертацію

Пенязь Тетяни Олександрівни

«Принципи формування архітектури історичної забудови м.

Кропивницького кін. ХІХ – поч. ХХ ст. ст»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» (19 – Архітектура та будівництво)

Дисертація має традиційну структуру і складається з анотацій, термінологічного словника, вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків і додатків. Перший розділ – це історико-архітектурний аналіз, другий – методика дослідження і розробка методологічного апарату, третій розділ – власне авторське дослідження з пропозиціями щодо принципів і прийомів збереження та перетворення об'єктів архітектурної спадщини історичних центрів міст Центральної України та щодо заходів відновлення об'єктів архітектури кінця ХІХ – початку ХХ ст. та їх інтеграції до ареалу сучасного центру м. Кропивницький.

Безумовно, робота є актуальною, особливо на тлі руйнувань, завданих війною, і стане важливим підґрунтям при післявоєнному відновленні. Попри хороше враження від роботи, зауваження наступні:

1. Ділити великі масиви тексту на змістові абзаци, що особливо помітно в анотаціях.

2. Не давати в словнику загальновідомі терміни.

3. Відкоригувати роботу за технічними вимогами, кожний розділ з нової сторінки.

4. Кожному пункту завдань відповідає такий самий пункт наукової новизни і пункт загальних висновків, перевірити це.

5. Деякі картинки змістилися, їх треба поправити у відповідні місця.

6 – дві однакові цифри різних назв.

1.4. Етапи формування архітектурно - планувальної структури м. Кропивницького кінця ХІХ - початку ХХ ст. та стан її збереженості.

1.4. Етапи формування і розвитку архітектурно - просторової структури м. Кропивницького (Єлисаветграда) другої половини ХVІІІ - початку ХХ ст.

7. В висновках до розділів обсяги висновків приблизно до ½ сторінки і приблизно однакові за розміром.

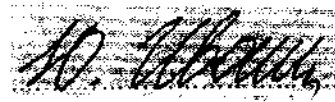
8. В картинках графічні зображення повинні бути чіткими, а тексти не мілкими і читатися.

9. Багато опечаток, перевірити.

10. Перевірити по нових правилах оформлення списку джерел.

Робота цікава, новаторська, до змісту зауважень немає, всі зауваження щодо оформлення. Після виправлення технічних моментів дисертація може бути передана до Вченої ради до захисту.

Доктор архітектури, професор
кафедри Основ архітектури і архітектурного
проектування,
нострифікований доктор хабілітований

Ю.Івашко

Рецензія на дисертацію
Пенязь Тетяни Олексіївни
«Принципи формування архітектури історичної забудови м.
Кропивницького кін. XIX – поч. XX ст. ст»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за
спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури»
(19 – Архітектура та будівництво)

Ознайомлення з дисертацією дозволяє відзначити, що тема, присвячена вивченню архітектури у провінційних містах України кінця XIX – початку XX століття, актуальна на сучасному етапі досліджень у галузі містобудування. Сьогодні назріла потреба у науковому осмисленні специфічних рис розвитку архітектури та містобудівних принципів, що склалися у певний час в окремих регіонах України. Аналіз теоретичних джерел та архівних документів, здійснений дисертанткою, розкриває різні грані зазначеної проблеми і свідчить про глибоке проникнення автора в суть явища та знання предмета і здатність до комплексного підходу в його вивченні. Т. О. Пенязь формулює і послідовно вирішує цілі та завдання, що дозволяють від загальних питань теми перейти до аналізу конкретних проявів архітектурних особливостей міста Кропивницького в історичних пам'ятниках.

Робота чітко структурована і складена з вступної, основної та заключної частин, розташування досліджуваного матеріалу подано в трьох логічно пов'язаних розділах, з яких у першому проведено аналіз та узагальнення наукових досліджень з проблем формування провінційних міст центральної України, до яких належав Єлисаветград (Кропивницький), визначено передумови і чинники формування і розвитку містобудівної структури та архітектури Єлисаветграда другої половини XIX – початку XX століть, створено історичну періодизацію та визначено головні етапи історико-архітектурного розвитку міста; у другому визначено основний методологічний апарат наукового дослідження; третій розділ носить характер рекомендацій щодо охорони і регенерації архітектурної спадщини кінця XIX – початку XX ст. у м. Кропивницькому. Автором визначено сучасний досвід реконструкції і реновації забудови історичних центрів міст і виявлено фактори, що впливають на обрання методів і прийомів реконструкції та інтеграції об'єктів дослідження, встановлені вимоги, які необхідно врахувати щодо усунення ключових впливів руйнівного характеру, що призводять до втрати історичних об'єктів, зокрема у місті Кропивницькому.

В дисертації чітко визначена дослідницька методологія; авторка спирається

на аналіз наявної джерельної бази, використовує емпіричний метод дослідження об'єктів архітектурної спадщини, їх осмислення за допомогою методів системно-структурного аналізу: порівняльного, іконографічного, функціонального, морфологічного, історико-генетичного. Викладення матеріалу дозволило отримати значні результати, новизна та практична значимість яких дуже висока. Суттєвим є те, що у роботі вперше комплексно досліджено архітектурну спадщину міста Кропивницького та представлена характеристики типологічних особливостей архітектурного образу міста; заслуговує на увагу введення у науковий обіг раніше не задіяних в архітектурознавстві та мистецтвознавстві архівних документів.

Значним внеском у архітектурознавство є виконаний автором дисертації аналіз та атрибуція творів архітектури міста Кропивницького, уточнення авторства та розташування окремих історичних будівель, цінними є створені креслення будівель та частин міста.

Ємний за змістом матеріал зумовив залучення значної кількості різноманітних джерел, зокрема архівних та графічних матеріалів, авторкою продемонстровано вміння систематизувати необхідну інформацію, здатність до самостійних теоретичних узагальнень.

Дослідження, здійснене Тетяною Олексіївною Пенязь, є емпірично вивіреном, відрізняється високою культурою виконання. Автореферат та список публікацій досить повно відображають зміст дисертації.

Визнаючи високий рівень дисертаційної роботи Т. О. Пенязь, хотілося б прояснити деякі позиції:

1. Наскільки всеосяжні стилістичні зміни в художніх напрямках українського мистецтва періоду, що розглядається, втілювалися різними майстрами під час створення архітектурного образу провінційного міста?

2. В яких співвідношеннях архітектура провінційного міста на зламі ХІХ – ХХ ст. перебувала зі столичною архітектурою цього періоду?

Певні зауваження стосуються оформлення тексту дослідження:

1. Необхідно виправити відповідно вимог список використаної літератури.

2. Звернути увагу на вимоги щодо оформлення наукового тексту за єдиним стандартом, зокрема на використання нелітерних орфографічних знаків, пробілів, цифр.

В цілому дисертація відповідає вимогам, що пред'являються до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури.

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка

О. Кириченко

ЗАПРОПОНУВАЛИ: на термін роботи спільного засідання призначити головою професора кафедри Інформаційних технологій в архітектурі – доктора архітектури, професора **Валерія ТОВБИЧА**; секретаркою спільного засідання –

кандидатку архітектури, доцентку **Тетяну ЛАДАН**.

УХВАЛИЛИ: одностайно.

Об'єктивні дані Тетяни ПЕНЯЗЬ оголосив голова засідання доктор архітектури, професор Валерій ТОВБИЧ. Було зазначено, що після виправлень всіх зауважень робота рекомендується до захисту.

СЛУХАЛИ:

1.1. Доповідь стосовно дисертаційної роботи архітекторки Тетяни ПЕНЯЗЬ.

У ході доповіді дисертантом була наведена інформація про структуру роботи, розкриті її загальні положення та характеристики, серед них: актуальність теми, мета, межі, об'єкт та предмет дослідження, освоєність теми та методика виконання дослідження. Були обґрунтовані наукова новизна і практичне значення отриманих результатів. У ході доповіді розкрито основний зміст і загальні висновки дисертаційної роботи, наведені пропозиції щодо перспектив подальших досліджень. Дисертанткою представлена інформація про основні публікації.

Дисертаційне дослідження присвячене архітектурному розвитку м. Кропивницького (Єлисаветграда), який уособлював тип повітового міста центральної (задніпровської) України і мав унікальний культурний простір, що поєднував споконвічну місцеву культуру зі світовою культурою (окрім українців на землях регіону мешкали євреї, росіяни, серби, молдовани, болгари, поляки, татари та ін.). Особливу культурну цінність міста становлять будівлі та споруди центральної частини, більшість яких зведена у кінці ХІХ - на початку ХХ ст., - у період стрімкого перетворення військового поселення у розвинений торгово - промисловий центр. Вони відрізняються масштабністю забудови, стильовим розмаїттям та виразним архітектурним середовищем.

Метою дослідження є визначення передумов і чинників процесу формування і розвитку архітектурно - розпланувальної структури м. Кропивницького від середини ХVІІІ до початку ХХ ст., визначення планувальних, композиційних та стилістичних особливостей архітектурних об'єктів міста другої половини ХІХ - початку ХХ ст. - з'ясування рис спадковості у сучасному архітектурному розвитку, визначення принципів і прийомів регенерації міського середовища, і надання практичних рекомендацій щодо інтеграції історичної забудови у центральний ареал міста.

Завданням дослідження є:

- Дослідити генезу планувально - конструктивної структури дерево - земляних укріплень, які були основою містоутворення в центральній та Східній Україні.

- Дослідити вплив єдиної державної системи «зразкових» проектів, як інструменту контролю за цілісністю забудови військових поселень та

новостворених повітових міст від XVIII ст. до середини XIX ст.

- Виявити специфіку державної архітектурно – будівельної діяльності у провінційних містах.

- Визначити особливості стильового розвитку архітектури у повітових містах.

- Встановити передумови розвитку і визначити основні фактори впливу на формування архітектури Кропивницького кінця XIX - початку XX ст.

- Визначити та проаналізувати типологічний розвиток об'єктів на кожному етапі: характерні ознаки планувальної структури будівель, композиційні особливості їх фасадів.

- Систематизувати і класифікувати стильові напрями архітектури Кропивницького кінця XIX – початку XX ст. Проаналізувати характер впливу європейських та столичних архітектурних центрів на особливості стилістичного розвитку архітектури Єлисаветграда (Кропивницького).

- Визначити роль і особливості використання об'єктів дослідження в подальшому розвитку архітектури міста, охарактеризувати стан їх збереженості.

- Визначити і сформулювати принципи і прийоми збереження та регенерації архітектури Єлисаветграда кінця XIX - початку XX ст. в архітектурі Кропивницького.

- Надати практичні рекомендації згідно вимог сучасного використання і збереження об'єктів архітектурної спадщини міста.

Об'єктом дослідження являється архітектурна спадщина міста Кропивницького кінця XIX – початку XX ст.

Межі дослідження визначаються центральним ареалом міста Кропивницького (Єлисаветграда) кінця XIX ст. до 1926 року.

Хронологічно межі визначені періодом другої половини XIX століття і для визначення сучасного стану межі розширено до 2024 року.

Типологічно дослідження обмежується житловими і громадськими будинками: як збереженими так і втраченими.

Наукова новизна.

Вперше:

- досліджено генезу планувально – конструктивної структури дерево – земляних укріплень центральної України від часів Давньої Русі до середини XVIII століття;

- визначені соціо - культурні фактори впливу на розвиток планувальної структури міста починаючи з середини XVIII – початку XX ст.

- досліджено особливості діяльності повітових архітекторів у структурі державних установ архітектурно – будівельної справи країни із часу її заснування у XVII ст. – до початку XX ст.

- простежено особливості застосування «зразкових» проектів у військових поселеннях від середини XVIII до середини XIX ст.

- простежено особливості стильового розвитку архітектури повітових міст з середини XIX до початку XX ст.

Вдосконалено:

- типологічну класифікацію планувальних рішень, композиційної структури

і стилєвих ознак житлових і громадських будинків кінця XIX – початку XX ст.

- ідентифікацію стилів в архітектурі кінця XIX – початку XX ст.

Доповнено:

- архівні, текстові та графічні матеріали авторськими графічними реконструкціями планів будівель, їх фасадів, генеральних планів.

Уточнено:

- періодизацію формування архітектурно-розпланувального каркасу міста Кропивницького з середини XVIII до початку XX ст.

- історико-охоронні характеристики архітектурно-планувальної структури міста Кропивницького,

- час проектування досліджуваних об'єктів архітектури.

Дістали подальший розвиток:

- дослідження діяльності архітекторів міста Кропивницького (Єлисаветграду) кінця XIX – початку XX ст.

- систематизація прийомів і принципів збереження та інтеграції історичної архітектури м. Кропивницького кін. XIX до першої половини XX ст. в сучасну архітектурну практику.

Перший підрозділ першого розділу присвячений вивченню наукової бази дослідження у галузі теорії та історії архітектури та містобудування, суміжних дисциплін: історії України, історії фортифікації, правознавства, культурознавства та інші.

Джерельна база складається з фондів державних архівів Кіровоградської області, Одеської області, фондів ДНАББ ім. В. Заболотного, ЦДАМЛМУ, бібліотеки ім. В. Вернадського, бібліотеки ім. В. Чижевського, Кропивницького обласного краєзнавчого музею, художньо – меморіального музею ім. О. Осьмьоркіна і матеріалів приватних колекцій.

У другому підрозділі першого розділу показана генеза конструктивно – планувальних основ дерево-земляних фортець, які відносяться до найдавніших фортець на території України. Починаючи з X століття їх планувальні принципи ґрунтувались на топографічних особливостях місцевості, конструктивні - на наявних будівельних матеріалах – землі і деревині (Колодяжин, Тумаш). Первісно формувались баштово - стінові фортеці нерегулярного планування. Далі – у часи Польсько-Литовського князівства XIV – XVI ст. ст., планувальна структура фортець набуває риси регулярності і наслідує італійські принципи фортифікаційного планування із застосуванням бастей, башт (Кременчуцька фортеця і фортеця Мишури́н Ріг). Козацькі укріплення XVI – XVII ст. будувались на основі французьких планувальних принципів фортифікації на місці давніх дерево-земляних фортець (Кодацька фортеця, Богородицька фортеця).

Фортеця Святої Єлисавети була однією із найгармонічніших фортець XVIII ст. Зокрема, про це йдеться у праці А. Буніна і Т. Саваренської.

У третьому підрозділі розглядається структура державної архітектурно-будівельної діяльності в Російській імперії від другої половини XVII століття до початку XX століття. У XVIII ст. виникає Комісія від Будов із сформованим інженерним департаментом. Згодом з неї виділяється військова Комісія Артилерії і Фортифікації, яка також має власний інженерний департамент.

Для раціоналізації контролю за забудовою населених місць була створена система «зразкових» проектів для основних типів будівель і споруд, в якій використовувались панівні на той час стильові напрями (спочатку - проекти Доменіко Трезіні, згодом - інших архітекторів).

Другий етап характеризується розгалуженням структури державного апарату - створенням нових міністерств із власними інженерними департаментами. В них працювали кращі архітектори Російської імперії, тому ми можемо бачити їх фамілії на проектах для Єлисаветграда. Обов'язками місцевих архітекторів було свідчення готовності будівель за цими проектами, складання звітів про стан забудови у місті.

Третій період характеризується процесом децентралізації архітектурної діяльності, за якою уможливилась проектна практика архітекторів на місцях, що привела до розквіту провінційної архітектури.

Надана таблиця стилістичного архітектурного розвитку Російської імперії, в якій вказаний його зв'язок з розвитком повітової архітектури. Повітова архітектура завжди розвивалася із запізненням: наприклад, ампірні проекти Єлисаветграда датуються 1850-ми роками, а класицистичні - 1870-ми. У кінці XIX ст. період запізнення скоротився.

У другому розділі складений науковий апарат, за яким проведено дослідження: застосовуються емпіричні, загальнонаукові та теоретичний метод. Теоретичний метод складається з історико - генетичного та структурно - функціонального методів дослідження. Складена поетапна методика виконання наукового дослідження.

Методика аналізу планувальної структури досліджуваних будівель має ступеневу структуру розгляду: розміщення будівель у системі кварталів, конфігурація форми плану згідно розміщенню на земельній ділянці, планувальна структура внутрішніх приміщень будівель. Переважно будинки зводились фронтально - по лінії кварталних меж, або на розі вулиць. В глибині ділянки зводились великі громадські (освітні, видовищні, лікувальні) заклади, а приватні будинки, розташовані в глибині ділянки, мали спрощене архітектурне вирішення.

Методика композиційного аналізу (за Ю. Івашко) складається з визначення загального силуету будівлі, структурних елементів фасадів, якими відзначались композиційні осі, елементів пластики стін. Виявлено, що в архітектурі Єлисаветграда наявні п'ять типів композицій - симетрична центрально осьова, симетрична двохосьова, симетрична трьохосьова, асиметрична і дисиметрична. Дисиметрична композиція притаманна архітектурі модерну.

Виконаний аналіз пропорційних співвідношень структурних елементів фасадів і архітектурних деталей на основі системи подвійного квадрату (на прикладі будинку У. Мейтуса по вул. В. Чміленка, 65) свідчить, що застосування прийомів пропорціювання було одним з основних у архітектурній практиці гармонізації міської забудови.

Визначення особливостей структурних елементів фасадів проведено за трьома рівнями: форма верхів; структурні елементи пластики стін: еркери, опорядження вікон, портали, лоджії, балкони; декор стін - архітектурний, металевий, керамічний.

Стилістичний розвиток архітектури кінця XIX – початку XX століття визначається постатями архітекторів Олександра Львовича Лішневського, Людвіга Олександровича Любелівського, Якова Васильовича Паученка.

Вплив столичної архітектури просліджується через діяльність Олександра Лішневського, тому що багато будівель Єлисаветграда початку XX століття, після переїзду О. Лішневського в С. - Петербург, наслідують характерні риси петербурзьких будинків О. Лішневського.

Яків Васильович Паученко - інтерпретатор відомих європейських і вітчизняних архітектурних тем. Зокрема, в архітектурі водолікарні Гольденберга у рішенні кутового portalу простежується відтворення в цегляному стилі portalу караїмської кенаси в Києві. Фасади водолікарні наслідують фасади житлового будинку по вулиці Ольгінській, 21 в Києві (архітектор М. Яскевич).

Мотиви архітектури європейського декоративного модерну простежуються у вирішенні фасадів будинку М. Соловйова по вул. В. Чміленка, 84/37.

Дуже цікаво, що структурні елементи будівлі по вулиці Театральній 9 - дві високих башти, що завершують еркери, і центральний купол, утворений на основі бочарного склепіння, наслідують структуру фасадів Верхніх Торгових Рядів у Москві (архітектор О. Померанцев).

Вплив харківського осередку архітектурного розвитку простежується у будівлі зимового театру, збудованого полковником Георгієм Трамбицьким (1867 р.), яка дуже схожа на театр Л. Млотковського в Харкові за проектом А. Тона (1841 р.)

Стильове розмаїття архітектури Єлисаветграда визначено за методиками Ю. Івашко і Г. Коровкіної і репрезентовано у всіх напрямках які розвивалися в Російській імперії на той час. Інтенсивний розвиток цегляного стилю пояснюється високим рівнем розвитку виробництва цегли.

Перший підрозділ третього розділу присвячений тенденціям застосування композиційно-стильових особливостей досліджених об'єктів у архітектурно-планувальній структурі XX-го початку XXI століття.

Перша половина XX століття відзначена принципами адаптації наявних будівель під потреби нового суспільства.

З 1950-х рр. почалась повоєнна відбудова міста. Була сформована команда архітекторів на чолі з Леонідом Дворецем, яка проектувала нові архітектурні ансамблі за індивідуальними проектами, або проектами повторного застосування, застосовуючи ремінісценції історичної забудови міста. Зруйновані під час другої світової війни будівлі, що мали збережені фасади, відтворювались із планувальними змінами. Добудова історичних фасадів при збільшенні приміщень будівель почасти відбувалась додаванням копійованих фонових елементів.

1960-1980-ті роки помічені корінною реконструкцією центру міста із збільшенням кварталів, влаштуванням широких проспектів і намаганням вільного розташування нових висотних будівель - цегляних, або панельних, які зводились виключно за типовими проектами. Ці заходи привели до змінення масштабу забудови центру міста, необґрунтованого знищення цінної історичної забудови та збіднення її образних характеристик.

1990-ті роки пройшли під знаком поширення приватної власності на

будівництво, розквіту вернакулярної творчості забудовників поряд і зведенням постмодерніських будівель з ремінісценціями історичної забудови міста.

В 2000-х роках була проведена масштабна реконструкція знакових історичних будівель Єлисаветграда, переважно із зняттям шару вапняного тиньку з цегляних стін.

Принципи спадкоємності архітектурного розвитку історичного центру міста складаються з виявлення та збереження в процесі проектування стійких елементів архітектурного ландшафтного середовища, а також зі створення умов для гармонійного співіснування старих та нових міських фрагментів історичного міста за рахунок наслідування історичної об'ємно-просторової панорами центру міста, яка передбачає збереження домінант і дотримання поверховості забудови.

1.2. До доповідачки були поставлені запитання, на які отримано відповіді:

Питання 1:

Професор Олег СЛЄЩОВ: Будь ласка, перерахуйте всі принципи, а потім усі рекомендації які у вас є.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Наступний принцип – контекстуальне розкриття особливості будинків через об'єкти благоустрою.

Принцип типологічної варіативності забудови: уніфікація внутрішньої структури будівель.

Принцип впровадження нових інженерних технологій для підвищення комфортності історичної забудови центру міста.

Практичні рекомендації:

Оптимальне визначення функціональної типології, композиційної і планувальної структури об'єктів забудови на основі емпіричної та спеціальних досліджень.

Облаштування підвальних приміщень, які мають практично всі історичні будинки, не тільки з боку вулиці, а й з надвору.

Впорядкування тротуарів та зелених насаджень – це перший крок санації вуличного простору та формування безбар'єрних маршрутів до головних, адміністративних, фінансових, торгових, освітніх і культурних установ.

Раціональне облаштування транспортно-пішохідних зв'язків

Санація внутриквартальних просторів, розуцільнення - створення сучасних дворових просторів, і ущільнення - формування критих просторів атриумного, чи галерейного типу.

Облаштування підземних паркувань при новому будівництві.

Формування контексту середовища використанням асоціативних властивостей малих архітектурних форм, асоціативного колористичного рішення просторових елементів, використання відкритих площин фасадів для тематичних композицій муралів.

Використання структурних систем візуальних комунікацій, визначення орієнтирів, видових точок, визначення оглядових майданчиків на територіях із значним перепадом рельєфу.

Питання 2:

Професор Валерій ТОВБИЧ: Результат? Ви можете якісь рекомендації дати, щоб їх внесли до реєстру пам'яток місцевого, державного значення?

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Першим результатом є визначення часу побудови пам'яток. На даний час він визначений приблизно і розбіжність складає до 30 років.

Питання 3:

Професор Валерій ТОВБИЧ: Формально ми можемо оцінювати, як якість його і приналежність до певного класу. Тут може бути як рекомендаційний варіант, щоб це можна внести до реєстру місцевих пам'яток архітектури. А можна навіть і більше.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Комплекс фортеці Св. Єлисавети - це пам'ятки державного значення.

Питання 4:

Професор Віктор ТІМОХІН: Де ви вчилися в аспірантурі і хто у вас був керівник. У нас в аспірантурі?

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Тимофійєнко Володимир Іванович, НДІТІАМ

Питання 5:

Професорка Галина ШЕВЦОВА: Дуже гарні принципи і рекомендації, вони справлені. Але вони абсолютно універсальні. Ці рекомендації можуть бути застосовані до будь-яких історичних місць України і не тільки України.

Вам треба щось таке, може, зробити, щоб була якась специфіка саме для Єлисаветграда, або хоча б для Центральної України. Вона ж так і називається як специфіка Єлисаветграда і Центральної України.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Принципи загальні, але методика завжди оригінальна.

Професорка Галина ШЕВЦОВА: Тоді назвати треба, що це загальні принципи. Назва Єлисаветграда, а виходять загальні. Можна трошки покоригувати саме в принципах внести деякі одно-два слова і вже буде приналежність до Єлисаветграда, це можна застосувати таким чином. Розшифровочку додаткову.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Так, дякую, я врахую зауваження і

попрацюю над цими питаннями.

Питання 6:

Професор Микола ДЬОМІН: Ви задаєте період 18-го? Якісь є етапи характерні в середині цього періоду? Назвіть три-чотири етапи. І чим воно визвано? Зміною соціальних...

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Чотири періоди: перший період – 1854 – 1812 рр. - форштадт при фортеці, другий період - 1812 – 1830-ті рр. – формування внутрішнього міста, третій період – 1830-ті – 1865 рр – центр штабу кавалерійського полку, .в 1865-му році військовий статус скасований і місто починає розвиватися як торгово-промисловий центр. Місто було на розташоване на перетині торгових шляхів і тому мало чотири регіональні ярмарки які проводились з початку ХІХ ст. – до 1867-року – часу проведення залізниці. Третій період – 1865 – 1895 рр. – розвиток громадських засад в управлінні. Четвертий період – 1895 – 1915 рр. – розвиток промисловості. На початку 20-го століття ярмарки вичерпались. Місто розвивалось як промислове: розвивались машинобудівні, обробні, ливарні заводи, переробні заклади харчової промисловості. Починається розподіл території міста на функціональні зони.

Питання 7:

Професор кафедри Юрій СЕРЬОГІН: Перше - коли було засноване це місто, друге – чи відбувалася забудова міста за якимось генеральним планом, затвердженням чи є такий. І скажіть мені, будь ласка, як можна розглядати архітектуру кінця 19-го, початку 20-го століття міста Кропивницький? В той час існувало таке місто?

Ми розглядаємо архітектуру міста Кропивницького того часу.

Я маю назву міста. В ті часи вони і не підозрювали, що буде зватися Кропивницьке. Як це може? Це, вибачаюся, переписування історії.

В ей час було назва... Єлисаветград. Хоча б в лапках написати. Ну, напевно, так. ...(Може залишити все-таки Кропивницького, а всередині вже розшифровувати, що це Єлисаветград. Не в назві саме, я маю на увазі, не в назві дисертації, а в перших реченнях десь там зробити.)

Генеральний план, ким був розроблений, затверджений?

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Місто було засноване в 1754 році. Генеральний план розроблявся Комісією від Будов в першій половині 19-го століття. В 1913 р. міська управа замовляла землемірні і креслярські роботи по виготовленню генерального плану міста Московському землемірному бюро Гончаренко і Петренко, яка плідне працювала до 1915 р. Наданий генеральний план 1915 р. техніка Третьякова, який виконував всю технічну працю.

Генеральний план міського землеміра П. Рябкова, створений у процесі обмірних робіт - в 1913 р., є його пропозицією перспективного розвитку міста. На

ньому зазначено розташування всіх громадських будівель із експлікацією.

Питання 8:

Професорка Галина ШЕВЦОВА: Чи ви знайомі з дослідженнями, дисертаційними, які стосуються, щодо першої частини, може просто не було таких досліджень в Кропивницькому, але вони були в Києві. Схожий період, схожі забудови досліджуються. Наприклад, вони іноді, знаєте, так називаються?

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Дисертація Ю. Фролової «Розвиток фортифікаційних споруд на півдні України».

Професорка Галина ШЕВЦОВА: Дивіться, в нас є Шаряєв Тарас Вікторович «Архітектура київських готелів і підвищеного комфорту». Називається так, що вони нібито, не зрозуміло, а це розглядається забудова Києва вашого періоду. Ковешнікова «Творчість Г. Добровольського, в контексті розвитку архітектури України 30-х років». О. Рибчинський «Формування і ревіталізація серед міст історичних, міст України». До речі, члени нашої Ради. Шевцова Галина Вікторівна «Архітектурно - просторові особливості формування вулиці Хрещатик в Києва». Єрофалов Б.. Нещодавно захистився також по Києву.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Дякую.

1.2. Зачитано Рецензії від Кириченко О.І. та Івашко Ю.В.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Дякую. Зауваження враховані і виправлені.

Професор Валерій ТОВБИЧ: А наскільки зараз коректне слово провінційне місто? Тобто немає тут застережень ніяких, так? Вона вживана офіційно там у вас в тій книжці, яку ви там монографією зробили.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Так, вона вживана офіційно. Провінційні міста також повинні розвиватися.

Професор Валерій ТОВБИЧ: Тут ми про термін маємо питання.

Професор Олег СЛЄПЦОВ: У нас є можливість трошки сказати щось доповідачу, хто хоче.

1.4. Обговорення.

Професор Валерій ТОВБИЧ: Давайте я почну, а потім продовжите. До експозиції претензія. От у вас дуже структурована, класна робота, але просто вони злилися все в одне таке простирадло, знаєте? І явно там вже кожний розділ є, якісь позиції, якісь структуризації.

Ось це треба виявити, явно. І воно дуже міленьке. Якщо у вас є це в електронному вигляді, давайте ми зробимо.

Може ми будемо, якщо захищатись в тому ж залі, можете на екран зробити додаткову збільшену експозицію. Це те ж саме. Хай буде експозиція і плюс додатково - презентація, тоді буде збільшено.

Тому що воно дуже міленькі. Це презентація сама. У збільшеному розмірі, щоб люди могли побачити.

А там вже в презентації можна їх структурувати. Те, що ми сказали, більш уважно до цього віднесуть. Тому що у вас є розділ, є напрямки, там багато цікавих елементів структуризації самої роботи.

А ми це не відчуваємо, тому що воно злилося все. До формального такого відношення. Я там вам написав про конференції.

У вас нема оприлюднення, апробації? Додавайте, зараз у нас ще дві. Додавайте ці конференції. Щоб трошки було, щоб була більша апробація роботи.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Є, дякую.

Професор Віктор ТІМОХІН: Мені теж подобається робота. Я не буду зупинятися на позитивних моментах. Я люблю Кропивницький, багато разів там був. Ну, не досліджую, у всякому разі. Любив це місце і люблю. Справа перша, це назва. Там немає ключового слова – «архітектура». Ну, не може бути назва без архітектурного середовища.

Хвилиночку, там ніякого середовища в вашій дисертації немає. Там є історична забудова. І треба так і писати. Тому що середовище – це більш високий рівень. Тому що він включає і містобудування, і обладнання території. Він включає і інтер'єр, і так далі.

Ви, в основному, розглядаєте забудову, історичну забудову. Тому, як на мене, треба почати саме з назви. Тому що не зрозуміло, хто це захищається – історик, соціолог? На яку тему? Предмет повинен вже бути архітектурний, а там немає.

Розумієте? Я не знаю, можливо, архітектурно - містобудівне. Я не дивився. Але треба, як на мене, там справа йде про історичну забудову.

І відповідно до цього все треба скоректувати. В меті ні слова про принципи не сказано. В задачах – ні слова про принципи.

Хоча я вже не кажу там про висновки. Тобто всі параметри роботи треба привести у відповідності до назви. Це формальні моменти, які... Ну і, безумовно, я дуже поважав Володимира Івановича, і ми знаємо його школу, і ви, як його представник, безумовно, ми підтримуємо. Але те, що вам сказали, в кінці кожного розділу треба зробити планшет, де є висновки. От додати до низу, перше додати, щоб було зрозуміло про висновки першого розділу.

Те ж саме. Тому що у вас суцільний ряд без акцентів. Розумієте? А висновки, для чого ви робите перший розділ? Для висновків.

Другий розділ, висновки, те ж саме. Цього немає. І, як на мене, це важливий момент.

Ну, а в цілому, безумовно, робота величезна, дуже кропітка і гарна.

Композиція дійсно, все воно, розумієте, все ж таки. В історичній забудові там є якісь композиційні домінанти, яким щось головне, а у вас, особливо ця мілкота, там зовсім нічого. Ніхто не побачить. Тому, будь ласка, на це зверніть увагу.

А в цілому, безумовно, мені здається, що робота закінчена. Тільки треба довести її, оформити правильно.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Дякую.

Професорка Галина ШЕВЦОВА: насправді, є до роботи багато зауважень, але, як правило, вони щодо формальності. Насправді, робота дуже сподобалася.

Я вже не думала, що такі роботи будуть з'являтися. Що називається «стара добротна школа». Зрозуміло, що дуже багато років ви в ній працювали.

Але це не так, щоб ми щось випустили лиш щоб було. Дуже цікаве дослідження, дуже детальне. Бачимо, що дисертантка цим живе.

І це зрозуміло абсолютно всім. І бачимо, і цінуємо, навіть якщо ми це не кажемо. Треба формально щось виправити. Але це так і є. Робота – це правда. Але треба довести її формально до певної мети. І що я хотіла ще... Тут є дрібниці, не тут указався...

Але це важливий пункт. Я бачу, що багато в кого він з цієї помилки - особистий внесок здобувача. Навіть я вам знайшла спеціально ВАКові розпорядження, що там має бути.

Це не те, що ви там знайшли в роботі. Це наукова новизна. Треба написати, якщо у вас є спільні роботи з кимось, публікацію написати спільно.

Ви маєте написати. Здобувач отримав основні здобутки роботи самостійно, але має публікації спільні. Такі та і такі, та з тим то і тим то.

Тих публікаціях здобувачеві належать ось такі ось тези, висновки, рисунки. І так в кожній публікації. І це все.

Якщо нема спільних публікацій, просто зупиняєтеся - одна строчка «отримана самостійно». І все. Це просто процедурна річ, її нещодавно ввели. А ще такі питання, такі слова, як «розбурхане» або «строкате». Вони в науковій роботі не використовуються.

Замість строкатого – різноманітний, розбурхання, то посилення або сильний розвиток, або виникнення.

Доповідачка Тетяна ПЕНЯЗЬ: Там не розвиток був, а там дійсно було розбурхання. Це стосовно вернакулярної творчості.

Професори Галина ШЕВЦОВА, Микола ДЬОМІН: Треба підіймати якийсь адекватний замінник. Регульований хаос. Регульований хаос – це... Нерегульований хаос.

Нерегульований хаос. Регульована бурхлива забудова. Це таке - це інший жанр.

Доцент Олександр ЩЕРБАКОВ: Ми подивились цю роботу, вона має великий, цікавий матеріал, який захоплює як самого дослідника так і у всіх, хто слухає. Але в той же час є і промахи, які вже відмічаються... Не вдала назва

«Архітектура Кропивницького кінця...» повинно бути предмет дослідження повинен бути винесений у назву і тому другий варіант, це вже кращий варіант, і троє верхні треба відкинути, а користуватися другою назвою. І ця друга назва вона вже показує суть дослідження, але ця друга назва повинна перейти в роботу. Ці особливості принципу формування повинні працювати і тут.

А що ми бачимо? Передумови, методи, рекомендації, а де ж самі наукові поняття? Ті наукові поняття повинні зайняти центральне місце і тоді все стає вже на свої місця. А то так, так, так, а те, про що йде мова, якось воно не звучить. І коли це встане сюди, треба більш лаконічно структурувати все це.

Добре, що ви від того відмовились, дали це, але це повинно відбитися і тут. Те, що стосується суті справи, а ще велика частина припадає на подачу роботи. Подача роботи, отакі мілкі ілюстрації, вони ні про що не говорять, а взагалі, якщо з відстані дивитися, то їх і не вбачається.

І все це легко виправляється, треба над цим працювати. Воно само не робиться, над цим треба працювати. Дивимосся, наприклад, декор стін.

Професор Микола ДЬОМІН: Що то за ілюстрації, 3 см на 3 см. Декор стін, зрозуміло, треба показати, але ж дайте декор стін одну велику картинку, а інші її додають. І таких місць, де ви акцентувались, повинно бути по всій роботі, і по декору стін, і по структурі елементів фасадів і так далі.

Воно все губиться. Ось таким чином це треба доробити, або взагалі то ви можете самі вирішувати, що робити, але цього не вистачає. Що з ним робити? Вирішуйте собі, що з ним робити.

Ось такі зауваження і малюнки. Робота повинна легко сприйматися, щоб вона навіть ніяких питань не виникала. А тут треба роздивлятися, дивитися, що там написано.

Ось таким чином. А взагалі то дуже цікава і дуже цінна робота, і дуже велика робота пророблена, і вона не тільки цікава, вона корисна. І ще треба сказати, що це не до роботи відноситься, але ми з тим стикнулися.

1.5. Виступ керівника.

Професор Олег СЛЄПЦОВ: Треба відпрацювати доповідь. А ви доповідь не відпрацювали, і можете так розповідати час і півтора, а треба за 20 хвилин все це випустити. А щоб випустити це за 20 хвилин, і все головне показати, це треба відпрацювати раніше, а не так з ходу робити.

Я насправді всім дякую, тому що це цікава робота, і в першу чергу я хочу подякувати Тетяні Олексіївні, тому що вона не тільки наважилась на цей фінішний такий ривок, що я знімаю шляпу, тому що насправді це так. Те, що ви зараз робите, це ви робите не для себе, а ви зараз робите для свого міста, ну і взагалі в архітектурно-історичній площині для країни. Для свого міста я розумію, що ви станете єдиним фахівцем міста, який поєднав і історію, і архітектурні особливості, і бачить, які перспективи, рекомендації, як це підтримувати, розвивати історичну спадщину в вашому місті.

Доповідь зрозуміла, можливо, ви не знали, що треба було 20 хвилин. А стосовно роботи, ви не встигли її структурувати так по планшетах, щоб ви

розуміли, кожен планшет буде форматом А1.

І вона забула вказати, ми робили впровадження в цьому році, в магістерській роботі Семенцової Насті по Кропивницькому. Вона тут повинна бути, тому що ви там залучені. Роботи, які архітектурне бюро «Ліцензіарх» робило цілі нові квартали на березі р Інгул в історичній частині. Тобто, певні, є всі шанси і час, хоча і не багато, щоб нам якісно завершити роботу.

1.6. Висновки.

1.7. Підсумкове рішення.

Заслухавши та обговоривши доповідь здобувачки Т. О. Пенязь, а також за результатами попередньої експертизи представленої дисертації, на спільному засіданні кафедр Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА), Національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова (НУМГ, м. Харків), Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, м. Київ) прийняті наступні висновки щодо дисертаційної роботи «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця ХІХ – початку ХХ ст.»:

Висновок

спільного засідання кафедр Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА), Національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова (НУМГ, м. Харків), Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, м. Київ) про наукову та практичну цінність дисертаційного дослідження Тетяни Олексіївни Пенязь, здобувачки наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, на тему «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця ХІХ – початку ХХ ст.»

Дисертація Т. О. Пенязь «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця ХІХ – початку ХХ ст.» подана у формі рукопису для здобуття наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, виконана на кафедрі основ архітектури та архітектурного проектування Київського національного університету будівництва і архітектури.

Прийняті наступні рішення:

1.7.1. Назва роботи – «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця ХІХ – початку ХХ ст.»

1.7.2. Актуальність теми.

Дисертаційне дослідження присвячене архітектурному розвитку м. Кропивницького (Єлисаветграда), який уособлював тип повітового міста центральної (задніпровської) України і мав унікальний культурний простір, що поєднував споконвічну місцеву культуру зі світовою культурою (окрім українців на землях регіону мешкали євреї, росіяни, серби, молдовани, болгари, поляки, татари та ін.). Особливу культурну цінність міста становлять будівлі та споруди

центральної частини, більшість яких зведена у кінці XIX – на початку XX ст., періоді стрімкого перетворення військового поселення у розвинений торгово-промисловий центр. Вони відрізняються масштабністю забудови, стильовим розмаїттям та виразним архітектурним середовищем.

Дослідження закономірностей розвитку просторово-планувальної структури історичного центру м. Кропивницького – від військового поселення середини XVIII до розвиненого торгово-промислового центру із унікальною архітектурною спадщиною початку XX ст., з'ясування соціально-політичних та культурних засад, які привели до розмаїття його архітектурної мови – є важливим для уточнення принципів і методів забезпечення сталості розвитку сучасного історичного центру м. Кропивницького без істотних втрат.

Вивчення умов формування композиційних і стильових особливостей забудови історичного міста та використання досвіду її регулювання на зламі XIX – XX ст. в проектуванні, реконструкції та реставрації об'єктів архітектурної спадщини м. Кропивницького (Єлисаветграда) є вкрай актуальним в останні роки, коли недостатня поінформованість відносно унікальності характеристик об'єктів архітектурної творчості минулого призводять до спотворення гармонійного міського простору, що відображав культурний розквіт міста.

Без ретельного професійного визначення принципів і логіки побудови архітектурної форми, її стилістики неможливо свідомо будувати стратегії її збереження у сучасному розвитку міського середовища. Важливість запропонованого дослідження полягає у можливості досягнути місце архітектури зламу XIX – XX ст. історичного центру м. Кропивницького як вихідного ядра, форма і простір якого, стали основою формування гармонійної забудови сьогодення.

1.7.3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертаційної роботи пов'язана з визнаними в світі пам'яткоохоронними документами, зокрема: «Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту» (Гаага, 1954), «Хартія з питань збереження та реставрації історичних пам'яток і визначних місць» (Венеція, 1964), «Конвенція про захист всесвітньої і природної спадщини» (Париж, 1972, 1975), «Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи» (Гренада, 1985), «Міжнародна хартія з охорони історичних міст» (Вашингтон, 1987), які визначають концептуальні засади та удосконалення науково-проектної діяльності в Україні, плани роботи Українського комітету ІКОМОС, які забезпечують збереження та реставрацію історичного архітектурного середовища населених місць України.

Створена інформаційна база щодо архітектурної спадщини міста стане основою для удосконалення облікової документації пам'яток «Державного реєстру нерухомих пам'яток України», уточнення положень історико-архітектурного плану м. Кропивницького з визначенням меж і режимів використання зон охорони і пам'яток та історичних ареалів, а також для проведення реставраційних робіт, сприяючи відродженню та збереженню культурного надбання України, яке підтримується на державному рівні та

відображено у Законі України «Про охорону культурної спадщини» від 02.06.2000 №1805 – III.

Дослідження відповідає цілям і завданням забезпечення вищої спеціалізованої професійної освіти архітекторів згідно законів України «Про архітектурну діяльність» (1999) та «Про вищу освіту» (2014). Модернізація освітньої програми в Україні виконується за програмою ЄС ERASMUS + 2014 – 2020 років.

1.7.4. Мета і завдання роботи.

Мета дослідження: визначити передумови і чинники процесу формування і розвитку архітектурно-розпланувальної структури м. Кропивницького (Єлисаветграда) від середини XVIII ст. до початку XX ст.; дослідити планувальні, композиційні та стилістичні особливості об'єктів архітектури міста кінця XIX – початку XX ст. – періоду його культурного і економічного розквіту; з'ясувати риси спадковості у сучасному архітектурному розвитку, визначити принципи і прийоми регенерації міського середовища, розробити практичні рекомендації щодо інтеграції історичної забудови у центральний ареал міста.

Завдання дослідження.

1. Дослідити генезу планувально-конструктивної структури дерево-земляних укріплень дерево-земляних фортець, які стали основою містоутворення в Центральній, Північній та Східній Україні.

2. Дослідити вплив розвитку державної системи єдиних «зразкових» проектів, як інструменту контролю за цілісністю забудови військових поселень та новостворених повітових міст від XVIII ст. до середини XIX ст. Виявити специфіку розвитку архітектурно-будівельної діяльності у провінційних містах протягом XIX – початку XX ст.

3. Визначити особливості стильового розвитку архітектури повітових міст кінця XIX – початку XX ст..

4. З'ясувати передумови та визначити основні фактори впливу на формування і розвиток архітектури м. Кропивницького (Єлисаветграда) кінця XIX ст. – початку XX ст.

5. Визначити та проаналізувати розвиток типологічних принципів побудови об'єктів досліджуваного періоду на кожному етапі: характерні ознаки планувальної структури будівель, їх композиційні особливості.

6. Систематизувати і класифікувати стильові напрями, застосовані в архітектурі Кропивницького кінця XIX – початку XX ст. Проаналізувати характер впливу європейських та столичних центрів архітектурного розвитку на особливості стилістичного формування архітектури Єлисаветграда (Кропивницького).

7. Визначити роль і специфіку використання особливостей об'єктів дослідження в розвитку архітектури міста протягом XX – початку XXI ст., охарактеризувати стан їх збереження.

8. Визначити і сформулювати принципи і прийоми збереження та реабілітації архітектури Єлисаветграда кінця XIX – першої половини XX ст.

9. Надати практичні рекомендації щодо заходів відновлення об'єктів архітектури кінця XIX – початку XX ст. та їх інтеграції до ареалу сучасного центру м. Кропивницького згідно вимог сучасного використання і збереження об'єктів архітектурної спадщини.

1.7.5. Наукова новизна отриманих результатів.

Вперше: досліджено генезу планувально-конструктивної структури деревоземляних укріплень поселень центральної України; визначені соціокультурні фактори впливу на формування і розвиток архітектури м. Кропивницького кінця XIX – початку XX ст.; досліджено процес формування структури установ архітектурно - будівельної діяльності держави із часу заснування XVIII ст. – до початку XX ст. та визначено роль і характер діяльності архітекторів військових поселень та повітових міст на кожному етапі; проаналізовано тенденції застосування композиційних і стильових характеристик об'єктів архітектури кінця XIX – початку XX ст. в архітектурному розвитку міста протягом XX – початку XXI ст.

Вдосконалено: типологічну класифікацію планувальних рішень, класифікацію композиційної структури і стильових ознак житлових і громадських будівель кінця XIX – початку XX ст. м. Кропивницького; ідентифікацію стилів в архітектурі Єлисаветграда другої половини XIX – початку XX ст.

Дістали подальший розвиток: систематизація прийомів і принципів збереження та вирішення проблем інтеграції архітектури Кропивницького кінця XIX – першої половини XX ст. у сучасну забудову міста.

1.7.6. Практичне значення отриманих результатів.

Для проєктної, реконструктивної практики міста гранично важливими є систематизація і класифікація об'єктів його архітектурної спадщини кінця XIX – початку XX ст. за типологічними, планувальними, композиційними і стильовими ознаками, створена на основі досліджень історико – генетичного розвитку архітектурно – планувальної структури міста, впливу умов централізації і децентралізації АБД, тенденцій розвитку архітектури європейських і столичних культурних центрів; визначення трансформації архітектурно – планувальних прийомів кінця XIX – початку XX ст. у архітектурній практиці XX – початку XXI ст.; визначені сучасні проблеми збереження і перетворення архітектурно – планувальної структури центру міста і розроблені практичні рекомендації щодо їх подолання; з'ясовані аспекти подальших досліджень об'єктів історичної архітектури м. Кропивницького, проблем сучасного розвитку міста.

1.7.7. Особистий внесок здобувачки.

За допомогою графоаналітичних зіставлень, графічної реконструкції, аналізу нормативних документів, архівних і літературних джерел, вперше у вітчизняних дослідженнях з історії архітектури та містобудування автором подано

процес розвитку архітектури м. Кропивницького (Єлисаветграда) кінця XIX – початку XX ст., в якому знайшли відображення наступність та інтерпретація столичних і європейських архітектурних аналогів і прототипів.

До наукового вжитку автором було введено: аналіз розвитку архітектурно – розпланувальної структури міста починаючи з XVIII – до початку XX ст.; дослідження розвитку структури архітектурно – будівельної діяльності держави і зміна функцій архітекторів військових поселень і повітових міст протягом XIX ст., особливостей стилістичного розвитку провінційних міст центральної України; визначення планувальних, композиційних і стилістичних характеристик архітектури історизму і модерну м. Кропивницького; ролі творчості архітекторів О. Лішневського, Я. Паученка і Л. Любельського у формуванні архітектурного образу міста; аналіз особливостей застосування елементів історичної архітектури в об'єктах XX - початку XXI ст.; визначення сучасних вимог розвитку архітектурно – планувальної структури центру міста; формування принципів і прийомів реконструкції і регенерації історичної забудови центру м. Кропивницького у сучасних умовах; виробіток рекомендації специфіки впровадження елементів історичної архітектури у центральний ареал міста.

1.7.8. Апробація результатів дослідження.

Результати дослідження були впроваджені в роботу департаменту містобудування та земельних ресурсів Кропивницької Міської Ради як джерело інформації відносно до прийомів регенерації забудови в історичному центрі міста, аналізу факторів сталого розвитку містобудівної структури; в роботу управління регіонального розвитку, містобудування та архітектури Кіровоградської обласної військової адміністрації як аналітична інформація для розробки програм збереження і регенерації об'єктів архітектурної спадщини міст області на прикладі м. Кропивницького; Кропивницького фахового будівельного коледжу, як частина навчальних програм з дисциплін «Історія архітектури», «Основи архітектурної композиції і кольорознавства», «Архітектурне проектування». Матеріали дослідження були публічно обговорені на публічних лекціях про особливості архітектурного розвитку м. Єлисаветграда в ОУНБ ім. Д. Чижевського; покладені в основу написання науково-популярного видання про історико-культурний розвиток м. Кропивницького.

Окремі результати дослідження були представлені у 4 тезах доповідей та за матеріалами міжнародної конференції: 2 тези на V Міжнародній науково-практичній конференції “Problems of science devejopment in the context of global transformations» Зарєб, Хорватія, 2024; XI Міжнародній науково-практичній конференції «Modern generation: current problems, experience, development prospects» Севілья, Іспанія, 2024.

1.7.9. Публікації.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Пенязь Т.О. Етапи стильового розвитку архітектури Єлисаветграда другої половини ХІХ – початку ХХ століть. Містобудування та територіальне планування. Київ: КНУБА, 2023. Вип. № 82. С. 309 – 324.

2. Пенязь Т. О. Стан вивчення архітектурної спадщини Єлисаветграда другої половини ХІХ – початку ХХ століть в історичних та наукових працях. Архітектурний вісник КНУБА, Київ: КНУБА, 2023 Вип. № 26 – 27. С. 106 – 119.

3. Пенязь Т. О. Визначення стильових особливостей історичної забудови м. Кропивницький на прикладі вул. Театральної. Просторовий розвиток. Київ: КНУБА, 2024. Вип. № 8. С. 167 – 179.

4. Пенязь Т. О. Стильові особливості будинку по вул. Театральна, 7 у м. Кропивницький. Просторовий розвиток. Київ: КНУБА, 2024. Вип. № 9. С. 84 – 96.

5. **Penyaz T., Sleptsov O.** Peculiarities of the Formation of the Moorish Stile in Yelisavetgrad (Using the Example of the Buildings of I. A. Goldenberg's Water Clinic and the Choral Sinagoge). Space & Form. Szczecin, 2023. № 54 p. 143 – 162. (DOI: 10.21005/pif. 2023. 54. E-02, Index Copernicus). *Особистий внесок здобувача: концепція та графічні реконструкції.*

6. **Penyaz T., Sleptsov O.** Formation of the Architectural Space of Central Ukrainian Cities. The Example of Kropyvnytskyi (Yelisavetgrad). ACEE. Katowice, Vol. 16 No. 4, pp. 45 – 57. (DOI: 10. 2478/ACEE-2023 – 0049, WoS) *Особистий внесок здобувача: текст та графічні реконструкції.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Пенязь Т. О. Вплив європейського і столичного досвіду на розвиток архітектури центральної України кінця ХІХ – початку ХХ ст. (на прикладі м. Кропивницького). Матеріали V Міжнародній науково-практичній конференції «Problems of science development in the context of global transformations»: м. Загреб, Хорватія. 01 – 04 жовтня 2024. с. 21 - 23.

8. Пенязь Т. О. Класифікація архітектурного декору будівель м. Кропивницького кінця ХІХ – початку ХХ століть. Матеріали V Міжнародній науково-практичній конференції «Problems of science development in the context of global transformations»: м. Загреб, Хорватія. 01 – 04 жовтня 2024. 2024. с. 24 -25.

9. Пенязь Т. О. Реконструкція історичних будівель центру м. Кропивницького на початку ХХІ ст. Матеріали XI Міжнародній науково-практичній конференції «Modern generation: current problems, experience, development prospects»: м. Севілья, Іспанія. 12 – 15 листопада 2024. с.15 – 16.

10. Пенязь Т. О. Вернакуляр в архітектурі м. Кропивницького. Матеріали XI Міжнародній науково-практичній конференції «Modern generation: current problems, experience, development prospects»: м. Севілья, Іспанія. 12 – 15 листопада 2024. с.17 – 19.

1.7.10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладання.

За структурою, мовою та стилем викладання робота Т. О. Пенязь «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця XIX – початку XX ст.» відповідає вимогам МОН України до написання дисертацій. У ході обговорення дисертації не було висловлено зауважень щодо суті роботи.

Головуючий Професор Валерій ТОВБИЧ: Я думаю, що в цілому ми можемо ухвалити сьогодні цю роботу, і порекомендувати автору участь у захисті. І взагалі закінчити роботу як можна швидше, щоб може був захист у цьому році.

2. УХВАЛИЛИ:

З урахуванням зазначеного, на спільному засіданні кафедр Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА), Національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова (НУМГ, м. Харків), Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, м. Київ) ухвалили:

2.1. Затвердити звіт про дисертацію здобувачки Т. О. Пенязь, чия робота «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця XIX – початку XX ст.» є науковою працею, в якій досліджено питання архітектурного розвитку військових поселень і повітових міст центральної України на прикладі м. Кропивницького, що додає розуміння особливостей архітектурного розвитку міст центральної України для теорії і практики архітектури і містобудування.

2.2. Результати дисертації повністю висвітлені у 10 публікаціях, а саме: 4 тезах до науково-практичних конференцій та 6 статтях у спеціалізованих періодичних виданнях.

2.3. Дисертація Т. О. Пенязь «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця XIX – початку XX ст.» відповідає спеціальності 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, та пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня...», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 № 1197.

2.4. З урахуванням пропозицій і зауважень, висловлених під час засідання, дисертаційне дослідження Пенязь Т. О. «Принципи формування архітектури історичної забудови м. Кропивницького кінця XIX – початку XX ст.»

представлене на здобуття наукового ступеню кандидата архітектури за спеціальністю 18. 00. 01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури, рекомендується до подання у спеціалізовану вчену раду для публічного захисту.

За затвердження висновку проголосували:

«за» одноголосно - 17

«проти» - немає

« утримались» - немає

Голова

Завідувач кафедри ІТА

д-р архіт., професор

Валерій ТОВБИЧ

Секретар

Вчена секретарка кафедри ОААП канд. архіт.,
доцентка

Тетяна ЛАДАН

З оригіналом згідно:

Секретар

Вчена секретарка кафедри ОААП канд. архіт.,
доцентка

Тетяна ЛАДАН

«20» вересня 2024 р.